

Глава 5

ИКОНОМИКАТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО КАТО НАУЧНА ДИСЦИПЛИНА

1. Възникване на икономиката на здравеопазването като научна дисциплина

Икономиката на здравеопазването е млада наука, която се заражда като приложна дисциплина след Втората световна война в САЩ и се развива и утвърждава след 50-те год. на 20 век. През 70-те и 80-те години на миналия век започва провеждането на множество емпирични изследвания и в Европа, като особено силни са школите във Великобритания и Холандия.

Развитието на икономиката на здравеопазването е обусловено от развитието на здравните системи и е свързано с необходимостта от научнообоснован подход за разрешаване на специфичните икономически проблеми в тях. То е силно повлияно и от „интелектуалното разделение“, основаващо се на разработената по време на Студената война теория за рационалния социален избор и анализ.

Зараждането на изследователския интерес към проблемите на здравната икономика се свързва с военната корпорация **RAND** (*Research ANd Development*) и **Фондация „Форд“** и инициативата за насърчаване на по-активно сътрудничество между икономисти и други професионалисти в сферата на здравеопазването, образованието и благосъстоянието. След Студената война се налага пренасочване на финансовите инвестиции към нови цели и корпорация **RAND** започва да диверсифицира изследователското си портфолио извън проблемите на националната сигурност като инвестира в създаването и развитието на здравното си подразделение.

Утвърждаването на здравната икономика като самостоятелна научна дисциплина се свързва с развитието на две основни изследователски направления с различни представители и подходи.

Първото, по-теоретично поле на здравната икономика, официално лансирано от **Michael Grossman (1972)**, но разработ-

вано по-рано от **Selma Mushkin (1958)**, се базира на теорията за човешкия капитал, разглеждаща здравето като инвестиция. По-късно представителите му развиват моделирането в сферата на здравеопазването - от неокласическите модели до структурираните математически модели, използващи динамични методи.

Второто направление, известно сред здравните икономисти като поход „икономикс на здравните услуги“ (*Health Care Economics Approach*), възниква на базата на фундаменталната статия на **Kenneth Arrow (1963)** „Несигурност и икономика на благосъстоянието на медицинската помощ“, в която той очертава концептуалните разлики между здравето и останалите блага. По-късно представителите на това направление се пренасочват към един по-прагматичен подход, който използва техниките на иконометрията. Причината за това е нарастващото търсене от страна на медицинските специалисти, здравните институции и политиките на емпирични проучвания, фокусирани върху неуспеха на пазара в здравеопазването и ролята на държавата за гарантиране на здравни грижи за своите граждани.

Отново през 1963 г. излиза статията на **Herbert Klarman** „Специфични икономически характеристики на здравните услуги“, която е част от публикувания през **1965 г.** първи учебник със заглавие „Икономикс на здравето“, който е издание на фондация „Форд“.

Мотивите за възникването на здравната икономика се коренят от една страна в необходимостта от изясняване на икономическите аспекти на здравето и заболяванията, а от друга - в необходимостта от ефективно използване на средствата за здравеопазване. Бързото развитие на тази отраслова икономика е обусловено от значителните средства, които се изразходват за здравеопазване и от големите темпове на ежегодния им ръст. Последният се дължи основно на бързото развитие на здравните технологии и произтичащите от него проблеми с финансирането на разходите за медицински услуги.

През последните години Световната здравна организация (СЗО) в процеса на разработване и актуализиране на здравната си стратегия и в търсене на успешни модели за ефективно в иконо-

мическо отношение здравеопазване, също инвестира в голям брой икономически изследвания и анализи.

2. Предмет и метод на икономиката на здравеопазването

Икономиката на здравеопазването е отраслова икономика, която изучава приложението на общата икономическа теория към явленията и проблемите, свързани със здравето и здравеопазването.

Икономиката на здравеопазването изучава въпросите за ефикасността, ефективността, стойността и поведението на пазарните сили в процеса на производството и потреблението на медицински продукти и услуги.

Икономиката на здравеопазването е приложен вид знания, които включват комплекс от икономически въпроси от областта на организацията на здравеопазването и функционирането на здравните системи.

Икономиката на здравеопазването е **единство от икономически обекти** (например бюджет, система за заплащане на лечебни заведения, здравни технологии и др.) и **икономически методи** (например оценка на разходите и ползите, маргинален анализ, анализ на критичната точка и т.н.) за изследвания.

Основен метод на икономиката на здравеопазването е **методът „разход-полза“**. Специфичното обаче е, че той не е водещ при вземането на управленските решения в здравеопазването, а има само спомагателна роля при подреждането на различните алтернативи според нетните им ползи. Водещи са медицинските и етичните съображения.

Икономиката на здравеопазването е мултидисциплинарна област, която ползва методи и категории и на други науки като управление, социология, статистика, епидемиология, обществено здраве, право и други в опитите за изясняване на икономическото и социалното влияние на здравеопазването в съвременните общества.

Връзката между здравето и икономиката е комплексна и двупосочна – както здравето влияе върху икономиката, така и икономиката влияе върху здравето. Отдавна е известно, че на-

расналото национално богатство на една страна е основен фактор и предпоставка за подобро здравеопазване. Приносът на по-доброто здраве към икономическия ръст, обаче, е изследван, анализиран и признат едва през 2006 г., когато Европейската комисия анализира тези въпроси в специален доклад за макроикономиката и здравеопазването.

Предметът на здравната икономика от една страна е изучаване на въздействието на икономиката върху здравеопазването, а от друга – изучаване на въздействието на здравеопазването върху икономиката на дадена страна. Докато първият аспект разглежда здравеопазването като разход за обществото и скъпоструваща сфера на дейност, вторият аспект възприема здравеопазването като инвестиция в човешкия капитал, която се възвръща многократно чрез възстановената работоспособност и увеличеният капацитет на човешките ресурси.

3. Основни задачи на икономиката на здравеопазването

Обхватът на здравната икономика е представен нагледно чрез диаграмата на Alan Williams (Фиг.5.1.), в която той разграничава осем специфични въпроса за изучаване.

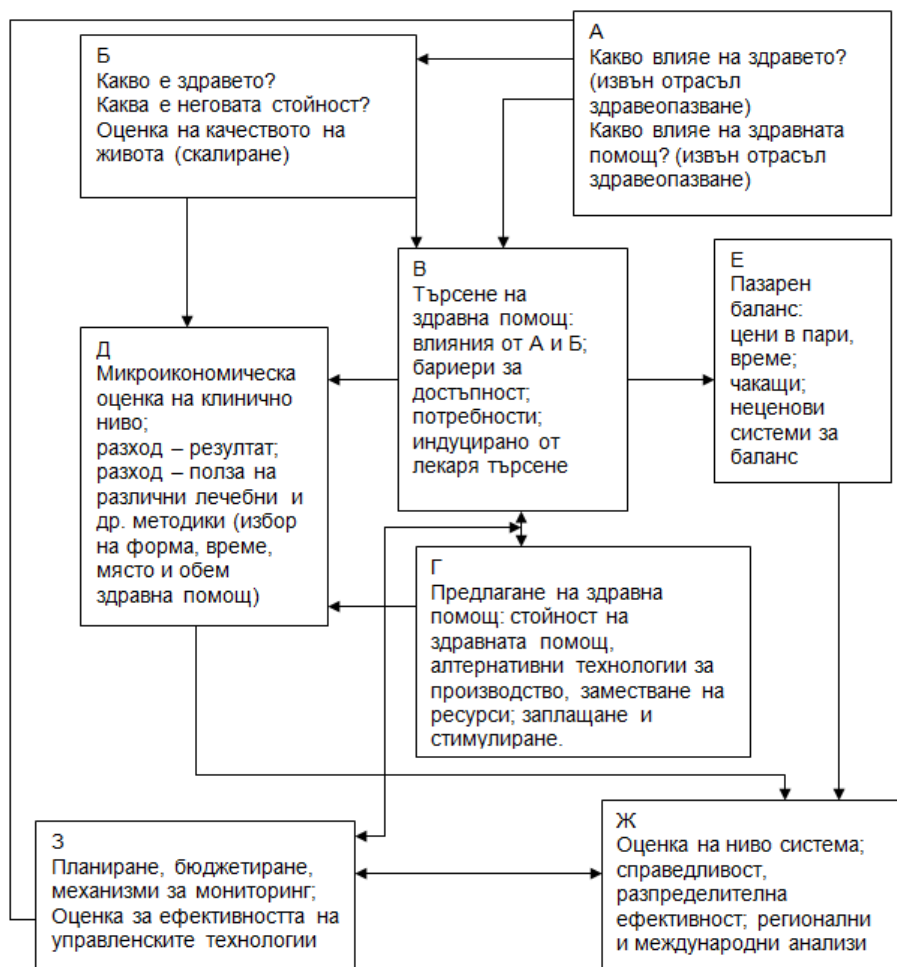
1. Какво влияе на здравето? (освен здравеопазването)
2. Какво е здраве и каква е неговата стойност?
3. Търсене на здравни услуги
4. Предлагане на здравни услуги
5. Микроикономическа оценка на ниво лечение
6. Пазарно равновесие
7. Икономическа оценка на системно ниво (макроикономическа оценка)
8. Планиране, бюджетиране и контролни механизми

Към тези основни задачи за изучаване от икономиката на здравеопазването, могат да бъдат прибавени финансирането на здравната помощ, здравното осигуряване и планирането на работната сила.

През последните години, включително и у нас, нараства интересът към оценката на здравните технологии (ОЗТ). Понастоящем тя се обособява като самостоятелна научна дисциплина с оглед на динамично развиващите се нови здравни технологии и

все по-големите предизвикателства, пред които са изправени здравните системи в света във връзка с тяхното финансиране.

Фигура 5.1. Основни елементи на здравния икономикс

Източник: Williams, A. (1987), "Health economics: the cheerful face of a dismal science", in Williams, A., *Health and Economics*, London: Macmillan

Оценката на здравните технологии е мултидисциплинарна дейност, която систематично оценява техническите характеристики, безопасността, клиничната ефикасност и ефективност,

разходите, стойностната ефективност, организационните, социалните, правните и етичните последици от прилагането на различни здравни интервенции и медицински технологии. Целта ѝ е да предостави обективна и прозрачна информация като основа за вземане на обосновани политически решения за разпределение на ограничените финансови ресурси за здравеопазване между различните алтернативи.

Ключови понятия: икономика на здравеопазването, основен метод на икономиката на здравеопазването, предмет на икономиката на здравеопазването, основни елементи на здравния икономикс